

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прагрэктар па ідэалагічнай і
выхаваўчай работе
Установы адукацыі

«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
культурыв і мастацтваў»

І.Д.Персіцкая

2025 г.

ВОДЗЫЎ

апаніруючай арганізацыі на дысертацыю
Канстанцінавай Таццяны Леанідаўны

**«Абходныя песенна-віншавальныя традыцыі ў каляндарна-абрадавым
цыкле Паўночнай Беларусі»,**

прадстаўленай на саісканне вучонай ступені кандыдата мастацтвазнаўства па
спецыяльнасці 17.00.02 – музычнае мастацтва

1. Адпаведнасць дысертацыі спецыяльнасці і галіне навукі, па якіх яна прадстаўлена да абароны

Дысертацыйная работа Т.Л. Канстанцінавай з'яўляецца першым у беларускай этанамузыкалогіі комплексным даследаваннем, у якім на тэарэтычным узроўні асэнсаваны абходныя практикі земляробчай абрааднасці на прыкладзе песенна-віншавальных абходаў як найболыш яскравых кампанентаў каляндарна-абрадавага цыкла Паўночнай Беларусі.

Актуалізацыя ў ХХІ ст. вывучэння этнамузычных традыцый Беларусі ў ракурсе лакальна-стылявых асаблівасцей і значнае ўзбагачэнне tym самым факталагічнай базы песенных узороў вызначылі актуальнасць тэмы даследавання Т.Л. Канстанцінавай, прысвячанага абходным песенна-віншавальным традыцыям у паўночнабеларускім каляндарна-абрадавым цыкле.

Дысертацыйнае даследаванне Т.Л. Канстанцінавай у поўнай меры адпавядае заяўленай спецыяльнасці 17.00.02 – музычнае мастацтва. Даследаванне выконвалася ў межах навукова-даследчых і навукова-метадычных работ на 1996–2000 гг. і 2021–2025 гг. установы адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» і навуковай тэмы кафедры гісторыі музыкі і музычнай беларусістыкі на 2018–2022 гг. «Музычная

культура Беларусі і сусветны музичны працэс: на шляху да нацыянальной самаідэнтыфікацыі».

2. Навуковы ўклад саіскальніка ў распрацоўку навуковай проблемы з адзнакай яго значнасці

Тэарэтыка-метадалагічная значнасць дысертацийнай работы абумоўлена тым, што ў ёй, па-першае, упершыню прадстаўлены абходныя песенныя традыцыі ў каляндарна-абрадавым цыкле Паўночнай Беларусі як сістэмная цэласнасць і, па-другое, рэалізуецца канцэпцыя музичнай арэалогіі з вызначэннем этапаў, структуры, канфігурацыі і гісторыка-культурнай інтэрпрэтацыі паўночнабеларускіх абходна-віншавальных песенных традыцый.

Мэту даследавання – раскрыццё функцыянальной, тыпалагічнай і арэальнай спецыфікі песеннага кампанента паўночнабеларускіх віншавальных абходаў каляндарна-абрадавага цыкла – можна лічыць дасягнутай у выніку паслядоўнага вырашэння шэрагу задач. У работе ўпершыню ў этнамузыкалагічным ракурсе прадстаўлена тэорыя абходнага рытуалу, выяўлена сістэмаўтаральная функцыя абходаў, паказана сезонная дынаміка іх тыпаў у каляндарна-абрадавым цыкле Паўночнай Беларусі. Аўтар пераканаўча даказвае глыбінную сувязь тэрыторый Беларускага і Рускага Паазер’я на ўзроўні архаічных па фарміраванні абходнапесенных практик і паказвае, што традыцыя заходнядзвінскага правабярэжжа з’яўляецца цэнтрам паўночнабеларускага каляднага і валачобнага песеннага масіву. У дысертцыі паслядоўна вызначаны асаблівасці музичнага кампанента паўночнабеларускіх калядных і велікодных абходаў XX–XXI стст., харектэрныя для ранніх стадій фарміравання каляднай і валачобнай песенных традыцый беларусаў. Саіскальнікам прыведзена ў даследаванні тыпалогія калядных і валачобных напеваў, якая распрацавана з пазіцыі канцэпцыі музичнай арэалогіі ў дачыненні да песенна-віншавальных традыцый каляндарна-абрадавага цыкла Паўночнай Беларусі.

Ва Уводзінах і Агульнай харектарыстыцы работы аргументуюцца актуальнасць тэмы, фармулююцца мэта, задачы, навуковая навізна даследавання, палажэнні, якія выносяцца на абарону, прыводзіцца інфармацыя пра апрабацыю і апублікаванасць вынікаў даследавання.

Аналізу навуковай літаратуры і сучаснага навуковага ўзроўню распрацоўкі проблемы дысертациі прысвячаны раздел 1.1 «Аналітычны агляд навуковай літаратуры». У ім адлюстравана ступень вывучэння культуры паўночнабеларускага рэгіёна і абходных рытуалаў як міждысцыплінарных аб’ектаў з пазіцыі народазнаўства, археалогіі,

лінгвістыкі і этнамузыкалогіі. Здзейснены агляд літаратуры дазволіў Канстанцінавай Т.Л. прыйсці да высновы, што пры пэўных поспехах у навуковым вывучэнні культуры паўночнабеларускага рэгіёна і абходных рытуалаў, у прыватнасці, разгляду музычнага кампанента абходных рытуалаў надавалася невялікая ўвага.

У падразделе 1.2 «Метадалогія даследавання» аргументація абраны аўтарам інструментарый навуковага пошуку. Пры распрацоўцы праблематыкі даследавання быў улічаны тэарэтычныя палажэнні агульнай тэорыі рытуалаў і абрадаў (В. Тэрнер, В. Іваноў, У. Тапароў, А. Байбурын, М. Талстой), семіётыкі (М. Талстой, А. Байбурын, Г. Левіnton). Абгрунтаванне канцэпцыі музычнай арэалогіі, вызначэнне арэалу калядных і валачобных напеваў паўночнабеларускай традыцыі здзяйсняецца дзякуючы арэальнаму метаду, выкарыстанню якога раней у этнамузыкалогіі перашкаджала адсутнасць тэарэтычных распрацовак. Сукупнасць метадаў (функцыянальна-тыпалағічнага, картаграфічнага), выкарыстаных пры правядзенні дысертатыўнага даследавання, разам з вылучанымі метадалагічнымі падыходамі (комплексным, функцыянальным) дазволілі Т.Л. Канстанцінавай грунтоўна разгледзець абходы ў каляндарна-песеннай традыцыі Паўночнай Беларусі і вылучыць функцыянальныя, тыпалағічныя і арэальныя характеристыкі песеннага кампанента паўночнабеларускіх віншавальных абходаў каляндарна-абрадавага цыкла.

У раздзеле 2.1 «Пытанні тэорыі рытуальных абходаў» саіскальнікам Т.Л. Канстанцінавай тлумачыцца дэфініцыя «абход», фармулююцца навуковыя палажэнні, якія ўдакладняюць яе ў адносінах не толькі да абходаў у каляндарна-песеннай традыцыі Паўночнай Беларусі, але і да абходаў гэтай самай традыцыі іншых славянскіх і нават заходнеўрапейскіх народаў. Праз назначэнне спецыфікі руху выканаўцаў у просторы саіскальнік вылучае два тыпы абходных рытуалаў з устойлівымі структурнымі і семантычнымі адзнакамі – абход-абкружэнне і абход-наведванне.

Паслядоўнаму агляду і сітэматызацыі паўночнабеларускіх абходаў згодна сезонным падцыклам земляробчага календара прысвечаны раздзелы дысертатыўнай 2.2 «Музычны кампанент рытуальных абходаў» і 2.3 «Паўночнабеларускія абходныя рытуалы каляндарна-абрадавага цыкла». Важным падаецца апісанне функцыянальнай нагрузкі абходаў, прыналежнасці іх да пэўнага тыпу, а таксама вызначэнне асаблівай ролі музычнага кампанента (песеннага, інструментальнага, нават танцевальнага ў некоторых лакальных праявах) амаль ва ўсіх абходах. У выніку саіскальнікам выяўлена, што абходы розных тыпаў у абрадавых дзеях розных сезонаў неаднолькавая: у зімовы час адзначаецца перавага абходаў-наведванняў,

замацаваных найбольш у калядны перыяд; у веснавы час – правядзенне абходаў-наведванняў больш сустракаюцца ў перыяд да Юр'я, а абходы-абкружэнні – ад Благавешчання. У летні час назіраецца наяўнасць абодвух тыпаў абходаў на Купалле і Дажынкі. Найменш за ўсё падцыклы абходы абодвух тыпаў сустракаюцца ў восенінскі перыяд.

У Главе 3 «Абходныя песенныя віншаванні паўночнабеларускай каляднай традыцыі» і Главе 4 «Абходныя песенныя віншаванні паўночнабеларускай валачобнай традыцыі» на матэрыяле меласа калядных і валачобных абходных песен адпаведна аўтарам разглядаеца музычна-стылістычны кампанент абходаў паўночнабеларускай традыцыі, робіцца іх функцыянальны і тыпалагічны аналіз, вызначаеца мелагеаграфічная спецыфіка напеваў. Дысертант вылучае асноўныя разнавіднасці і тыпы напеваў, кожны з якіх характарызуецца спецыфікай музычна-паэтычнай, рytmaструктурнай арганізацыі, адметнымі рысамі вобразна-інтанацыйнай і ладавай сферы. Выкарыстаны ў даследаванні арэальны падыход да музычнага кампанента калядных абходаў вызначыў тэрыторыю пашырэння 17 калядных напеваў абходнай функцыі ў межах паўночнабеларускай рэгіянальнай традыцыі і крос-рэгіянальныя арэалы трох іх тыпалагічных груп, паказаў прыналежнасць калядных абходных песеных практик правабярэжжа Заходній Дзвіны да традыцыі архаічнага фарміравання. У дачыненні да паўночнабеларускіх валачобных напеваў на аснове геаграфічных сувадносін мелаарэалаў дысертантам устаноўлены цэнтр і перыферыя валачобнай абходна-песеннай традыцыі беларускай Поўначы.

Вялікую значнасць надаюць даследаванню валачобных абходных напеваў выяўленыя і разгледжаныя Т.Л. Канстанцінавай у дысертациі праявы так званага “музычнага білінгвізму” (раздел 4.3 «Валачобныя напевы паўночнабеларускай традыцыі ў ракурсе “музычнага білінгвізму”») і альтэрнатыўныя музычныя формы велікодных абходных рытуалаў нефальклорнага паходжання – пасхальнага трапара і велікодных псалм (раздел 4.4 «Альтэрнатыўныя формы музычнага напаўнення велікодных абходных рытуалаў»), якія разглядаюцца на музычна-стылістычным і паэтычным узроўнях, у параўнанні з абрацавымі валачобнымі напевамі, у сувязі з іх геаграфічным пашэрэннем і функцыянаваннем у сістэме народна-песенных традыцый.

Асаблівую значнасць дысертациі Т.Л. Канстанцінавай надаюць грунтоўныя, цікавыя і старанна сабраныя дадаткі, якія ўключаюць змястоўныя каментары да тэксту дысертациі, 107 транскрыпцый экспедыцыйных інтэрв'ю, 84 нотна-тэкставыя транскрыпцыі і 16 карт, 13 з якіх – аўтарскія.

Тэкст аўтарэфера ў поўнай меры адлюстроўвае структуру дысертациі і асноўныя палажэнні, якія выносяцца на абарону.

3. Канкрэтныя рэкамендацыі па выкарыстанні вынікаў дысертациі, якія могуць знайсці практычнае прымяне

Асноўныя палажэнні дысертациі Т.Л. Канстанцінавай маюць несумненную навуковую і практычную значнасць, адкрываючы новыя перспектывы для далейшага вывучэння дадзенай праблематыкі.

Вынікі даследавання апрабіраваны на 30 навуковых мерапрыемствах міжнароднага і рэспубліканскага ўзроўняў. Асноўныя палажэнні і вынікі дысертацийнага даследавання знайшлі адлюстраванне ў 39 публікацыях у айчынных і замежных выданнях. Сярод іх 14 артыкулаў у рэцэнзаваных навуковых выданнях, 4 раздзелы ў калектыўных манаграфіях, 4 артыкулы ў навуковых зборніках і часопісах, 1 артыкул у энцыклапедыі, 6 артыкулаў і 2 тэзісаў у зборніках матэрыялаў навуковых канферэнций, 7 навуковаметадычных электронных выданні, 1 песенны зборнік. Агульны аб'ём публікаций складае 53,55 аўт. арк. (з іх у сааўтарстве 23 аўт. арк.).

Вынікі даследавання Т.Л. Канстанцінавай укаранёны ў адукацыйны працэс установы адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» і выкарыстоўваюцца ў выкладанні вучэбных курсаў «Музычны фальклор», «Беларускі музычны фальклор», «Беларуская народная музычна-інструментальная культура», «Нотная транскрыпцыя музыкі вуснай традыцыі», «Уводзіны ў спецыяльнасць», «Методыка выкладання музычнагістарычных дысцыплін» (5 актаў пра ўкараненне (практычнае выкарыстанне) вынікаў навуковага даследавання (навуковай распрацоўкі)).

Матэрыялы даследавання могуць выкарыстоўвацца ў адукацыйным працэсе ўстаноў адукацыі сферы культуры і мастацтваў, у лекцыйных і практычных курсах этнамузыкалогіі, фалькларыстыкі, этнаграфіі і музыказнаўства. Атрыманыя вынікі могуць стаць метадалагічна-тэарэтычнай базай для арэальных даследаванняў у народазнаўстве і вывучэнні праблем захавання нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі.

4. Заўвагі па дысертациі і аўтарэфераце

Адзначаючы становішчыя моманты дысертацийнага даследавання, між тым нельга не выказаць шэраг заўваг і не задаць некалькі пытанняў.

Заўвагі:

1. У дысертациі і аўтарэфераце (раздел 1.2 «Метадалогія даследавання») не адлюстраваны і не ахарактарызованы метады даследавання, якія пазначаны аўтарам у рэзюмэ аўтарэфера -- *структурна-*

тыпалагічны (у дысертациі на с. 25 і аўтарэфераце с. 11 ён адзначаны як функцыянальна-тыпалагічны) і кампаратывны. Не зразумелым застаецца абазначэнне арэальнага метаду (таксама ў рэзюмэ) як метаду ці падыходу ў тэксце навуковай працы.

2. Пазіцыя аўтара ў дачыненні да суадносінаў паняццяў «абыход» і «рытуал» патрабуе дадатковага тэарэтычнага ўдакладнення. У тэксце дысертациі дадзеныя паняцці выкарыстоўваюцца як сінонімы, без дакладнага размежавання іх сэнсавых і аналітычных межаў, у прыватнасці, у раздзеле 2.1, дзе разглядаецца дэфініцыя «абыход»: «Сярод абходаў-наведванняў часам сустракаюцца рытуалы....» (с. 47), ці «Абход як рытуал абвяшчання апынаецца найболыш прыдатнай формай...» (с. 47). Уяўляецца неабходным растлумачыць, у чым, на думку саіскальніка, заключаецца прынцыповае адрозненне паміж абыходам і рытуалам у межах абрадавай практыкі. Варта было б таксама канкрэтызаваць, якім чынам дадзеныя з'явы суадносяцца паміж сабой.

3. Не зусім аргументаваным, на наш погляд, з'яўляецца вылучэнне раздзела 2.2 (вельмі кароткі, усяго дзве старонкі), у якім па сутнасці не раскрываецца, а толькі агаворваецца важнасць музычнага кампанента ў абыходах. Яго варта было б аб'яднаць з раздзелам 2.3, у якім сапраўды дaeцца грунтоўная харектарыстыка гэтага кампанента на прыкладзе абходаў з розных мясцовасцей паўночнабеларускага рэгіёна.

4. У тэксце дысертациі прысутнічае шэраг граматычных памылак, а таксама памылак друку (напрыклад, сусіднік (па усім тэксце дысертациі і аўтарэферата), с. 26 пяняцці, с. 37 карэктра, с. 41 руку, а не руху, і г.д.)

Пытанні:

1. Што Вы разумееце пад паняццем “тыпалагічная монахромнасць”?

2. Якія рытуальныя функцыі, акрамя абыходнай, выконваюць паўночнабеларускія абыходна-віншавальныя напевы?

Адзначаныя заўвагі не ўпłyваюць на агульную станоўчую ацэнку даследавання Т.Л. Канстанцінавай і не зніжаюць яго навуковай і практычнай значнасці.

5. Канкрэтныя навуковыя вынікі, за якія саіскальніку можа быць прысуджана вучоная ступень

Дысертация Т.Л. Канстанцінавай “Абыходныя песенна-віншавальныя традыцыі ў каляндарна-абрадавым цыкле паўночнай Беларусі”, прадстаўленая на саісканне вучонай ступені кандыдата мастацтвазнаўства па

спецыяльнасці 17.00.02 – музичнае мастацтва, з'яўляеца завершаным, самастойна выкананым даследаваннем, змяшчае актуальныя тэарэтыка-метадалагічныя і практычна значныя вынікі і высновы. Саіскальнік Т.Л. Канстанцінава заслухоўвае прысуджэння ёй вучонай ступені кандыдата мастацтвазнаўства па спецыяльнасці 17.00.02 – музичнае мастацтва ЗА:

- распрацоўку тэорыі рытуальнага абходу ў культуры земляробчых народаў Еўропы і арыгінальнае аўтарскае вызначэнне паняцця “абход”;
- вызначэнне ролі музычнага кампанента паўночнабеларускіх калядных і велікодных абходаў, функцыянальна-тыпалаўгічнай і музычна-стылістычнай спецыфікі калядных і валачобных напеваў;
- упершыню праведзенае картаграфаванне каранёвых калядных і валачобных напеваў каляндарна-абрадавага цыкла Паўночнай Беларусі і ўстанаўленне іх крос-рэгіянальных арэалаў;
- здзейсненне цэласнага арэальнага даследавання паўночнабеларускіх абходна-віншавальных песенных традыцый;
- устанаўленне архаічных каранёў у фарміраванні песенна-абрадавай традыцыі заходнядзвінскага правабярэжжа і яе глыбіннай сувязі з традыцыямі Рускага Паазер’я на ўзоруні калядных і валачобных абходна-песенных практык.

6. Адпаведнасць навуковай кваліфікацыі саіскальніка навуковай ступені, на якую ён прэтэндуе

У выніку праведзенай экспертызы ўстаноўлена, што дысертцыя Канстанцінавай Таццяны Леанідаўны «Абходныя песенна-віншавальныя традыцыі ў каляндарна-абрадавым цыкле паўночнай Беларусі» з'яўляеца самастойна выкананай кваліфікацыйнай навуковай працай і адпавядае патрабаванням ВАК Беларусі, што прад'яўляюцца да дысертаций на атрыманне вучонай ступені кандыдата мастацтвазнаўства па спецыяльнасці 17.00.02 – музичнае мастацтва. Навуковая кваліфікацыя саіскальніка Т.Л. Канстанцінавай адпавядае вучонай ступені кандыдатаа мастацтвазнаўства.

Змест і структура аўтарэферата даюць уяўленне пра дысертаци ю. Афармленне дысертациі ў цэлым адпавядае патрабаванням ВАК РБ (Інструкцыя па афармленні дысертациі і аўтарэферата, зацверджаная пастановай ВАК Рэспублікі Беларусь ад 28.02.2014 г. № 3; у рэдакцыі пастановы ВАК Рэспублікі Беларусь ад 22.08.2022 г. № 5).

Водзыў на дысертаци ю падрыхтаваны згодна з загадам рэктара ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» № 230 ад 24.10.2025, абмеркаваны і зацверджаны на пасяджэнні праблемнага савета па мастацтвазнаўстве з удзелам саіскальніка Т.Л. Канстанцінавай, якая выступіла з дакладам аб асноўных палажэннях і выніках дысертациінага даследавання. Водзыў падрыхтаваны загадчыкам кафедры музычна-тэарэтычных дысцыплін, кандыдатам мастацтвазнаўства, дацэнтам Н.І. Дожынай.

У працэсе абмеркавання дысертациі саіскальнік дала вычарпальныя адказы на ўсе пастаўленыя пытанні (пратакол № 1 ад 06.11.2025). У ходзе дыскусіі па дысертациі і аўтарэфераце выступілі члены праблемнага савета па мастацтвазнаўстве: Т.М. Бабіч, А.І. Гурчанка, Н.І. Дожына, Р.Р. Кален'ка, В.Б. Лойка, А.Э. Міланіч, Н.І. Наркевіч, І.У. Ухава, Н.М. Хадзінская, А.М. Шаройка.

На пасяджэнні прысутнічалі 10 кандыдатаў мастацтвазнаўства.

Вынікі галасавання па пытанні: «за» – 10; «супраць» – няма; «устрымалася» – няма.

Эксперт па дысертациі –
загадчык кафедры музычна-тэарэтычных дысцыплін,
кандыдат мастацтвазнаўства,
дацэнт

Н.І.Дожына

Старшыня праблемнага савета па мастацтвазнаўстве,
загадчык кафедры тэорыі і гісторыі мастацтва,
кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт

А.М.Шаройка

Вучоны сакратар праблемнага савета
па мастацтвазнаўстве,
дацэнт кафедры тэорыі і гісторыі мастацтва,
кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт

Н.І.Наркевіч

